

MUNDUA ETA SENTIMENAK

ZER ETA ZELAN

Antxiñako gure jakin-zale edo filosofoak itaun sakon oneri erantzun bear izan eutsoen: Gugandik kanpoan dagon mundutik zer ezagutzen dogu edo zelan ezagutzen dogu mundua? Eta erantzun bat au izan zan: Or aurrean dagon mundua sentimenen bidez sartzen da gure adimenera, eta adimenak egiten dau ezagupena. Baiña bakoitxak bere erara. Gure idea edo burutapen guztietan gauza bi dagoz: zer ezagutu dogun eta zelan ezagutu dogun.

Ezagutzeko gauza bakoitxaren osokiak kendu eta orokor biurtzen dogu: "Gizona" ez da Kepa edo Jon, "Gizona" ez dago iñon geure buruan baiño eta onek balio dau Kepa naiz Jon izateko.

Ezagutzeko erea dan "gizona" or agertzen ba'da, erea edo "modus quo" beti agertzen ba'da, zentzunen munduan askoz geiago jazoten da ori: Guk barruan daukagun margoa, kolorea, ez da kanpoan dagoana, ez da "zer", "zelan" da.

Baiña goazen sentimen batzuk aztertzea.

IKUSMENA

Zeruan noizean bein agertzen dan ostarkuan agiri diran zazpi margoak dira edertasunen iturri. Ituna, tristeia, litzake margo-bako mundua! Olakoa izan zan milloika urteetan!

Non dagoz margo orreik (zergaitik zazpi?)

Margoak ez dagoz kanpoko gauzetan, begietan eta barrurago baiño. Zentzundunen begiak dira margoen egilleak.

Zer dator begietara? Ez margorik, ez kolorerik, gauzak bialtzen dabezan uñak baiño. Gauzak, berez, margo guztiak daukez barruan, begietara uñen bidez botaten dabezanak izan ezik.

Begiak dira mirari aundia egiten dabenak: uin orreik artu eta margo biurtu. kolorea sortu. Begiak dira mundua margo ederez beteten dabenak. Begirik ez daukan mundua ituna da, kolore-bakoa!

Eta uña kolore biurtze ori guztiok bardin egiten ete dogu, naiz notiñak, naiz abereak? Ai! or ez daukagu ziurtasunik. Konturatu zer jazoten jakon daltonikoari! Margo batzuk ez dauz ikusten, uin batzuk ez dauz artzen!

Eta nok egin dauz munduan alkarren antzeko diran ainbeste begi? Oraintsu asmau dogu argazkiña. baiña ez da eltzen begiaren maillara, ez dau egiten besterik begiaren almen batzuk sortu baiño. Beste bat da egilleal.

ENTZUMENA

Musika-egille edo ereslaririk onenen gaiak entzuten doguz eta pozik artu, baiña zer da zaratea, soiñua, musikea?

Entzumenik ez dagon lekuan ez dago zaratarik, ez dago soiñurik. uñak baiño ez dagoz, biboliñari eragin eta burdin-ariak sortzen dauzan uñak. Eta uñak isillak dira.

Gure entzumena, gurea naiz abereena, da alatz edo mirari ikaragarri ori egiten dauana: uña dan lakoa belarrian artu eta burura bidean zarata edo soiñu biurtu. Egilleak asmau eban

ori. Guk geroago sortu doguz zeozetan antza dauken gramofono edo fonografoak, baiña oneik be uñen munduan dagoz eta entzumenik ez dagon lekuan ez dabe sortzen soiñurik, ez zaratarik. Zaratea eziña da entzumen barik.

Mundu isilla, mundu ituna: eres-bakoa, berba-bakoa. Entzumena bear!

BESTE SENTIPENAK

Sentimenak banaka aztertzea luzca litzake eta labur-labur aitatu daiguzan batera: Gugandik, zentzumendunengandik, kanpoan ez dago sentipenik: Otza eta beroa? Geuk egiten doguz, ez dagoz or kanpoan, uñak baiño. Miña eta atsegiña? geuk egiten doguz, ez dagoz or kanpoan orrein uñak baiño. Gozotasuna ta garraztasuna? Geuk egiten doguz. Ez dagoz or kanpoan onein uñak baiño.

MUNDUA SENTIPEN BARIK

Zentzudun izakiak milloi batzuk urte dirala agertu giñan munduan. Itxaso bazter baten izan ei zan. Antxe agertu zan bere buruari eragiteko duin izan zan lenengo izakia, izaki bizia. Eta askoz geroago itxasoaren bazterren baten entzun ei zan lenengo aienea. Ordura arte landaren bizia baiño ez egoan. Baiña ordutik aurrera mundu barri bat agertu zan, gaurko mundu au, bizidunen eta zentzundunen mundua. Lengo mundua argi eta margo-bako mundua zan, mundu isilla. Lenago bizi-bako mundual.

Bizia. entzumena eta ikusmena sortu ziranean, dana zan argia ta illuna, dana margo ederra. dana poza ta nekea.

ENTELEKIA

Zer da entelekia?

Gerkeratik artutako berbea da eta sinistedun jakitunak erabiltzen eben: "Elburu baterantza joatea" esan gura dau. Eta errazoi aundia eukin sinistedun jakitun areek: Bizidunen asieran elburu batera daroan kode bat dago eta ortik sortzen dira bizidunaren almen guztiak, berez-berez.

Gero sinistea galdu eben jakitunak asi ziran "entelekia" ganorabako asmakizuna dala esaten. Baiña kontuz! Kode orreik or dagoz eta euren elburua lortzen dabe ludi osoan milloika bizidunengan. Amak ez daki bere barruan umea zelan osotzen da, baiña entelekia bete egiten da eta kode orrek eskatzen dauan lez agertzen dira izaki bizidun barriak.

AZKEN-OARRA: Egilleak mundua egin eban, mundu orretan, millak-milloiak urteak geroago bizia agertu zan, urrengo sentimenak, urrengo, orain milloi-urte gitxi, adimena luneratu zan primateen bidez... Or amaituko ete da mundugintza? Ala zerbait geiago itxaron geinke? Zer?

Nik uste dot mundugintza aurrera doala, baiña ez dakigu zer etorriko dan. Gu aldi txiki baten lekuko gara eta ba-goaz!

Olazar'tar Martin'ek